

Zéró tolerancia a sasmérgezőknek

Új LIFE-projekt indul a parlagi sasok védelmére

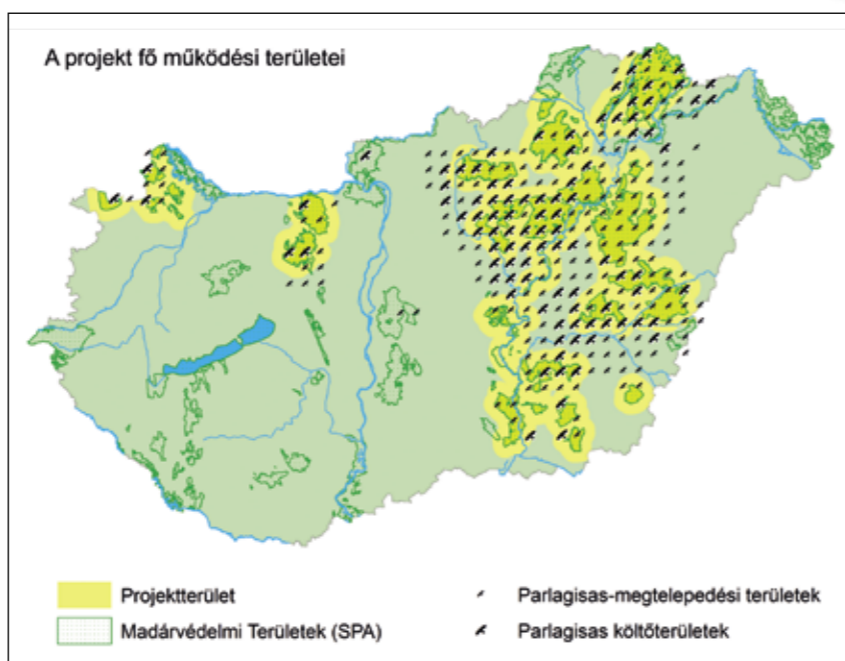
Az Európai Unió LIFE-programja idén 20 éves, amely időtartam alatt Európa-szerte 3506 természet- és környezetvédelmi projektet társfinanszíroztak, mintegy 2,5 milliárd euró értékben. Magyarországi szervezetek 2001 óta pályázhatnak a LIFE Alap támogatására, amely így a Vidékfejlesztési (korábban Környezetvédelmi és Vízügyi) Minisztérium társfinanszírozásával nálunk is a veszélyeztetett fajok és a Natura 2000 területek védelmének fő támogatójává vált az elmúlt évtizedben.

Az MME koordinálásában vagy részvételével ilyen projektek valósultak/valósulnak meg: a parlagi sas (2002-2005), a túzok (2004-2008), a rákosi vípera (2004-2007, 2009-2013), a kerecsensólyom (2006-2010, 2010-2014) és a kék vércse (2006-2009) védelme érdekében. 2012. január 1-ével egy új parlágis sas védelmi LIFE-program indult, amelynek elsődleges célja az illegális mérgezéses esetek visszaszorítása.

A PROBLÉMA

A világszerte veszélyeztetett parlagi sas magyarországi állománya lassan, de folyamatosan nő az 1980-as évek óta. Az Európai Unió állományának kétharmada nálunk fészkel, és 2011-re a költőpárok száma elérte a 140-et. Akkor hol itt a gond? – kérdezhetnénk jogosan.

A probléma – ami sürgős intézkedéseket igényel – 2005-ben jelentkezett először parlagi sasoknál. Ekkor két ismer-

retlen okból elpusztult példány került elő, amelyekről kiderült, hogy mérgezés áldozatai lettek, amelyre az 1970-es évek óta nem volt példa Magyarországon. Ekkor szomorú, de egyedi esetnek gondoltuk ezt. Sajnos nem lett igazunk, mert ezzel az esettel soha nem látott saspusztítás vette kezdetét. 2006-ban 12, 2007-ben 8, 2008-ban pedig már 17 megmérgezett parlagi sasról szereztünk tudomást. A 2008-ban életre hívott Mérgezésellenes Kerekasztal keretében széles körű összefogás jött létre, és az MME, a nemzeti park igazgatóságok, a Nemzeti Nyomozó Iroda, a Vadász-kamara, a környezetvédelmi, vadászati és növényvédelmi hatóságok, valamint állatorvosok együtt kezdtek kampányba a mérgezés visszaszorítása érdekében. A mérgezéses háttérben levő okokról, az ide vonatkozó jogszabályokról, illetve a Mérgezésellenes Kerekasztal akciótervéről a Madártávlat 2008. évi 2. számában olvashatnak.

Az elmúlt négy év szakmai és ismeretterjesztő elemeken alapuló kampányának sikerült a 2005-2008 között exponenciálisan felfutó mérgezési hullámat valamelyest mérsékelni, azonban az esetek korántsem szűntek meg. A legfrissebb, 2012 januárjában elpusztult két sassal (az esetről az MME Hírek rovatban olvashat) már 50-re emelkedett a mérgezés következtében elpusztult és megtalált parlagi sasok száma, ugyanakkor a nem ismert esetek száma ennek többszöröse lehet! Persze nem a parlagi sasok voltak az egyedüli áldozatok, 65 rétisas és több mint ezer védett és fokozottan védett madár esett mérgezés áldozatul Magyarországon az elmúlt évtizedben. A mérgezéses mellett parlagi sasok lelövése és fészkeik kilövése is előfordult az elmúlt években öt, illetve két esetben. Ezek a nemzetközi szinten is kirívó természetkárosítási esetek nem véletlenül keltették fel az európai döntéshozók érdeklődését, hiszen ha ez a pusztítás folytatódik, akkor több évtizedes természetvédelmi munka eredményét, és a parlagi sas esetében gyakorlatilag az egész EU-s állomány stabilizálódását veszélyeztethetik.

A PROJEKT

„A Parlagi sas védelme Magyarországon” (LIFE10NAT/HU/019) elnevezésű projekt 2012 és 2016 között az MME koordinálásában és nyolc szervezet partnerségében mintegy 2,1 millió euró költségvetéssel valósul meg. A költségvetés 75%-át az Európai Unió, 8%-át a Vidékfejlesztési Minisztérium, míg a maradék 17%-ot a projektpartnernek saját költségvetésükből finanszírozzák. A projekt 33 különböző akcióból áll, amelyek az alábbi fő tevékenységeket foglalják magukban.

Feltárjuk az eseteket

Egyes spanyolországi becslések szerint, ha nem történnek célzott felmérések, akkor a madármérgezéses esetek mindössze mintegy 15%-áról szereznek tudomást a hatóságok, így az esetek többségében esélye sincs cselekedni az illetékes szervezeteknek.

A projekt keretében a partner nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálat, illetve az MME munkatársai és önkéntesei az eddiginél is fokozottabban ellenőrzik a parlagi sasok ismert territóriumait és megtelepedési területeit. A hagyományos terepi ellenőrzések mellett speciálisan erre a célra kiképzett kutyás egységek is fognak járőrözni a kiemelt fontosságú területeken, hogy az elpusztult madarakat, illetve a mérgezett csalétket még nagyobb eséllyel megtaláljuk. Ezt a módszert már több országban sikerrel alkalmazzák a mérgezéses esetek felderítése és visszaszorítása céljából, azonban hazánkban ez lesz az első ilyen kezdeményezés.

Kezeljük a sérült madarakat

Az élve megkerült, sérült védett madarak – és így a parlagi sasok – állatorvosi kezelésének problémája régóta nincs teljes körűen megoldva, hiszen mindössze néhány erre specializálódott mentőállomás található az országban. Az egyes példányokat a megtalálás helyétől akár több száz kilométerre is el kell szállítani, amely egyrészt a madarak túlélési

esélyét jelentősen csökkenti, másrészt a civil megtalálóknek, de sokszor még a hivatásos természetvédőknek sincs erre lehetőségük.

A már meglévő madármentő központokkal történő együttműködésben egy olyan állatorvosi hálózatot kívánunk kialakítani, amelynek az ország minden megyéjében van felkészített képviselője, akik a

© Kovács András

sérült madarak elsősegély jellegű ellátását el tudják végezni. A hálózat kiépítését és a tagok speciális képzését a Fővárosi Állat- és Növénykert állatorvosai végzik.

A nyomozások szempontjából szintén fontos az elpusztult példányok minél gyorsabb és szakszerűbb kórbonctani és toxikológiai vizsgálata, így azon madártestetek esetében, amelyeknél valamilyen bűncselekmény gyanúja merül fel, az állatorvosi vizsgálatokat szintén egyenesen a Fővárosi Állat- és Növénykert állatorvosai koordinálják, akik az eredményeket haladéktalanul megküldik a hatóságok számára.

Felelősségre vonjuk az elkövetőket

A több mint 150 regisztrált mérgezéses esetből eddig mindössze egyetlen esetben szabtak ki felfüggesztett szabadságvesztést (egy vadőr, egy vadászmester és két társuk ellen szándékos mérgezés miatt), illetve egyetlen esetben jelentős pénzbírságot (egy gazdálkodó ellen mintegy 15 millió Ft értékben gondatlanságból elkövetett mérgezés miatt). Ebből is látszik, hogy az illegális mérgezéseket elkövető személyeket hagyományos nyomozási eljárások során rendkívül

nehéz felderíteni, illetve a bűncselekményt rájuk bizonyítani.

Ezen okból a projekt keretében partnerként működünk együtt a Nemzeti Nyomozó Irodával, akik országosan segítik, illetve súlyosabb esetekben saját hatáskörben végzik is a nyomozásokat, hogy lehetőleg több precedens értékű ítélet is születhessen a projekt időtartama alatt. A Nemzeti Nyomozó Irodával közösen kidolgozzuk a mérgezéses esetek felderítése során alkalmazandó pontos protokollt, amely a bejelentések kezelésétől a helyszínelésen és a nyomozáson át egészen az alkalmazandó jogszabályokig összefoglalja a lehető leghatékonyabb eljárási sort. A protokoll megismertetésére képzéseket szervezünk a természetvédelmi őrszolgálat, a helyi rendőrkapitányságok, illetve a bírósági és hatósági jogászok részére is.

Követjük a sasokat

A lehető legaktívabb terepi jelenlét ellenére is csak korlátozott mennyiségű adatot gyűjthetünk a sasok mozgásáról és így az őket veszélyeztető tényezőkről is, hiszen a Kárpát-medence potenciális élőhelyeinek csak egy kis részét tudjuk rendszeresen ellenőrizni. Emellett számos fontos élőhelyről nincs is tudomásunk, hiszen az állomány növekedésével párhuzamosan sok időszakos megtelepedési terület költőterré válik, ahonnan így kiszorultak a fiatalok, és új megtelepedési helyeket kellett találniuk.

© CZIBALL GYULA

Az elkövetkező három évben 30 fiatal parlagi sasra helyezünk műholdas nyomkövetőt, hogy pontosan fel tudjuk térképezni a kirepült madarak megtelepedési területeit, valamint hogy probléma (pl. mérgezés) esetén azonnal be tudjunk avatkozni. Az új típusú nyomkövetők már óránként tudnak GPS-pontosságú adatokat szolgáltatni, és a napelemeknek köszönhetően sok éven keresztül is működhetnek, így a korábbi jelölésekhez képest nagyságrenddel több és pontosabb adatot kaphatunk a fiatal madarak mozgásáról. A beazonosított kulcsterületeken rendszeres terepi ellenőrzéseket tartunk, hogy a veszélyeztető tényezőket beazonosítsuk, és lehetőleg el is hárítsuk.

Gyűjtjük és értékeljük az adatokat

A nyomozásokat és a védelmi munkát is gyakran akadályozza, hogy az illetékesek nem mindig rendelkeznek a legteljesebb körű, vagy legfrissebb információkkal a bűncselekmények körülményeivel, illetve a parlagisas területek ellenőrzöttségével kapcsolatban.

A projekt keretében online adatbázisokat fejlesztünk, amelyekhez a különböző jogosultságú felhasználók eltérő mélységig férhetnek hozzá. Így egy külsős felhasználó „csak” az adatokból készült országos kimutatásokat, áttekinthető térképeket láthatja, míg a megfelelő

jogosultsággal rendelkező partnereink hozzáférnek az illetékességükbe tartozó alapadatokhoz is. Azaz például a Nemzeti Nyomozó Iroda projekten dolgozó munkatársa meg tudja nézni a regisztrált mérgezéses eseteket a bejelentő adataitól a laborvizsgálatok eredményéig, vagy az illetékes nemzetipark igazgatóság kijelölt munkatársa láthatja, hogy a működési területükön található parlagisas területek ki, mikor és milyen eredménnyel ellenőrizte.

Segítjük a sasokat

A parlagi sasok egyes példányainak túlélését, vagy sikeres költését továbbra is segítjük a hagyományosnak tekinthető védelmi intézkedésekkel, hogy a kisméretű populációra nézve a jelentős pusztulást okozó mérgezések és lelövések hatását kompenzáljuk.

A veszélyeztetettnek ítélt fészkeket leginkább olyan önkéntesekkel kívánjuk őriztetni, akik hozzáállása a jövőben segítheti a parlagi sas védelmét. Így például a vadgazdálkodást, mezőgazdálkodást, erdészetet vagy biológiát tanuló diákokat, hallgatókat külön fel is kérjük a részvételre, de természetesen minden önkéntest szívesen látunk.

A Jászsági Madárvédelmi Területen, ahol jelenleg az ország legsűrűbb, költő parlagisas állománya található, illetve ahol a legtöbb mérgezéses eset is történt az elmúlt években, téli etetéssel kívánjuk a madarakat biztonságos körzetben tartani. A téli etetés természetvédelmi megítélése jelenleg nem teljesen egyértelmű, így itt azt is szeretnénk objektíven megvizsgálni, hogy régiós szinten milyen hatása van az etetésnek a ragadozómadár-populációkra, azaz hogy több madár tartózkodik-e emiatt a régióban, illetve,

© ORBÁN ZOLTÁN

© HORVÁTH MÁRTON

hogy azon belül mennyire koncentrálja a madarakat az etetőhely környékére.

A biztonságosnak ítélt potenciális költőhelyekre 100 stabil műfészkek kihelyezésével próbáljuk odacsábítani a madarakat, hiszen az instabil fészkek viharok miatti leszakadása, illetve a forgalmas helyeken költő párok emberi zavarása (esetleg szándékos pusztítása) okozza leggyakrabban a költések meghiúsulását.

Eloszlatjuk a tévhiteteket

A mérgezések hátterében leggyakrabban az a tévhit áll, miszerint az apróvadakban, háziállatokban, vagy halakban esetlegesen kárt okozó ragadozók az ezekkel folytatott rentábilis gazdálkodást ellehetetlenítik, illetve hogy ezek hatását a mérgezésekkel lehet a legegyszerűbben csökkenteni. Így sokszor nem is a ragadozómadarak az illegális mérgezések célpontjai, hanem a legálisan is gyéríthető rókák és varjúfélék, azonban a nem szelektív mérgek környezetbe juttatásával a védett értékeket és az embereket is veszélyeztetik az elkövetők.

Az apróvad- és ragadozóállományok, illetve az élőhelyi változók kapcsolatát az országosan elérhető adatsorok tudó-

Műholdas adó felhelyezése parlagi sasra

© ORBÁN ZOLTÁN

mányos feldolgozásával kívánjuk megvizsgálni, és bebizonyítani, hogy az apróvadállomány csökkenése mögött elsődlegesen élőhelyi problémák állnak, amelyek kezelése a természetvédelemnek és a vadgazdálkodásnak közös érdeke. Az országos elemzések eredményeit a Jászsági Madárvédelmi Területen konkrét élőhelykezelések és alternatív ragadozógyérítési módszerek hatékonyságának a vizsgálatával kívánjuk demonstrálni.

Tájékoztatjuk az érdekelteket és a nagyközönséget

A szakmai akciók csak úgy hozhatnak tartós eredményt, ha azokat megismertetjük a nagyközönséggel, illetve kiemelten a legfontosabb érdekcsoportokkal (természetvédőkkel, vadgazdálkodókkal, mezőgazdálkodókkal, rendőrökkel).

A projekt sokszínű akcióit a www.imperialeagle.hu honlapon sok újszerű webes lehetőséggel tesszük elérhetővé

(ezen a helyen jelenleg még a 2002-2005 közötti projektről olvashatnak, de nyárra egy teljesen új honlaprendszert építünk ki). Így például Google térképen követhetjük a nyomkövetős sasokat, megnézhetjük webkamerák segítségével egy parlagisas család és a sasetetőhely mindennapjait, adatokat tölthetünk fel vagy le, kisvideókat és filmeket nézhetünk a projekt látványosabb akcióiról. A projektről rendszeresen beszámolunk a médiában, általános és célcsoportoknak szóló kiadványokat adunk ki, illetve szakmai fórumokat szervezünk.

A Jászsági Madárvédelmi Területen a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság tulajdonában, és az MME üzemeltetésében kialakítjuk a Parlagi Sas Látogató Központot, ahol kiállítás, előadóterem, tanösvények és – terveink szerint – szálláslehetőség várja majd az érdeklődőket.

Horváth Márton

A partnerek

- Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság
- Fővárosi Állat- és Növénykert
- Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság
- Nemzeti Nyomozó Iroda
- Jászberényi Állat- és Növénykert
- Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
- Országos Magyar Vadászkamara
- Természetfilm.hu Egyesület

